

Ticaret Ahlakı¹

1. Konunun Planı

A) Ticaret ve Helal Kazancın Önemi

B) Çalışma, Üretim ve Kazanmanın Önemi

C) Üretim ve Kazanma ile İlgili Görevler

- Kazanma faaliyetleri sırasında hâlis bir niyet taşımak
- Meslekî bilgi ve ehliyet.
- Allah'ın haram kıldığı şeylerin üretim ve ticareti ile meşgul olmamak.
- İşçinin haklarını gözetmek.
- İş verenin haklarını gözetmek

D) Harcama ve Tüketimle İlgili Görevler

- Toplumun zararına tüketim ve harcamalarda bulunmamak.
- Lüks ve ihtişam için harcama yapmamak
- İsraf etmemek.
- İnfak ve cömertlik yapmak

E) Ticaret Meşru Bir Kazanç Yoludur

- Ölçü ve Tartıyı Adaletle Yapmak
- Yalan Konuşmamak ve Yalan Yere Yemin Etmemek
- Borçluya Kolaylık Göstermek
- Ticaret, İnsanı Allah'ı Anmaktan Alıkoymamalıdır
- İhtikar (Karaborsacılık) Yapmamak

2. Konunun Açılımı ve İşlenişi

İslam dini, insanların hayatlarını çalışarak kazanmalarına büyük önem verir. Bunun için İslam'da çalışıp kazanmak tıpkı ilim öğrenmek gibi bir vecibe olarak kabul edilmiştir. Kişinin, kimseye muhtaç olmadan hayatını sürdürebilmesi, çoluk çocuğunun nafakasını temin etmesi amacıyla meşru yoldan çalışıp kazanması da bir mükellefiyet olarak kabul edilmiştir.

Helal kazanç, ticari, ekonomik ve hizmet sahasında “meşru çerçevede” yapılan faaliyet sonunda elde edilen gelirdir. İslam dini “meşru çerçeve” içerisinde yapılan her türlü çalışmayı destekler; tembelliği, boş gezmeyi, dilenmeyi de yasaklar. İslam, kazanç yolları konusunda önemli bir ilke olan “meşruiyet” prensibini esas alarak hırsızlık, gasp, faiz, zina, kumar, rüşvet gibi kazanç yollarını yasaklamıştır.

3. Konunun Özet Sunumu

Helal ve haramın belirlendiği İslam dininde rızık; helal yollardan da haram yollardan da temin edilebilir. Fakat İslam, kazancın helal yollardan temin edilmesini, haram yollar olan şeytanın yoluna düşülmemesini talep etmektedir.

Günümüzde insanlar, dünyevi menfaatleri önceledikleri için bazen meşru olmayan yollara başvurmaktalar ve bunu kazanç yolu haline getirmekteler. Hâlbuki her Müslümanın hangi meslekle uğraşırsa uğraşsın kendi mesleği ile ilgili haram ve helalleri bilmesi ve ona göre mesleğini icra etmesi gerekir. Aksi takdirde kazancına haram bulaştırır.

¹ Bu vaaz projesi, **Çat Müftülüğü İlçe Uzman Vaizi Davut Şimşek** tarafından hazırlanmıştır.

Ahiretini tehlikeye atmak istemeyen bir Müslümanın, helal kazanç yollarını bilmesi ve haram kazanç yollarından uzak durması gerekmektedir.

Ticaret, meşru bir kazanç yoludur. Bu kazanç yolunu seçen kimse, ölçü ve tartıyı adâletle yapmalı, hile ve haksızlıktan sakınmalı, malına sürüm sağlamak için yalan konuşmamalı, yalan yere hatta doğru da olsa gereksiz olarak yemin etmemeli, borçluya kolaylık göstermeli, karaborsacılık yapmamalı, ticareti, onu dinî ibadetlerini yerine getirmekten ve Allah'ı anmaktan alıkoymamalıdır. Nitekim Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

رَجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٢٧﴾ لِيَجْزِيََهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٨﴾

Ticaretin de satımın da kendilerini Allah'ı anmaktan, namazı hakkıyla kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoymadığı, gözlerin ve gönüllerin dehşetle sarsılacağı bir günden korkan kişiler; Anarlar ki, Allah kendilerini, yaptıklarından daha güzeli ile ödüllendirsin, daha fazlasını da lütfundan versin. Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır.²

Yaşamak için yiyecek, giyecek, ev ve ev eşyası gibi şeylere muhtaç olan insanın bu ihtiyaçları karşılamak için çalışması ve kazanç sağlaması gerekir. İslam'da asli ve tabii kazanç yolu emektir. Dinimiz hiçbir şekilde karşılıksız yani emek sarf etmeden kazanç elde etmeyi tasvip etmez. Haramdan ve harama yol açan vasıtalarından kaçınmak gerektiği gibi, haram şüphesi taşıyan işlerden ve kazançlardan da uzak durmak gerekir.

Özetle Ticaret, meşru bir kazanç yoludur. Bu kazanç yolunu seçen kimse, ölçü ve tartıyı adâletle yapmalı, hile ve haksızlıktan sakınmalı, malına sürüm sağlamak için yalan konuşmamalı, yalan yere hatta doğru da olsa gereksiz olarak yemin etmemeli, borçluya kolaylık göstermeli, karaborsacılık yapmamalı, ticareti, onu dinî ibadetlerini yerine getirmekten ve Allah'ı anmaktan alıkoymamalıdır. Ticarette bu hususlara uyan kimsenin kazancı temiz ve bereketli olur. Ayrıca Allah Teala bu satıcıyı kıyamet günü herkesin imreneceği bir şekilde mükâfatlandırır.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: "لَتَأْجُرَ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ، مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ."

Peygamberimiz ona şu müjdeyi veriyor; Ebû Saîd'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: **"Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, siddîklar (dosdoğru kimseler) ve şehitlerle beraberdir."**³

² Nûr Suresi – 37-38

³ Tirmizî, Büyû", 4

4. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

- يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾

Ey insanlar! Yeryüzünde bulunan maddelerin helâl ve temiz olanlarından yiyin; şeytanın peşinden gitmeyin, çünkü o apaçık düşmanınızdır.⁴

- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızânıza dayana ticaret böyle değildir ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.⁵

- وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

Allah'ın size verdiği helâl ve temiz rızıklardan yiyin ve iman etmiş olduğunuz Allah'ın yasaklarından sakının.⁶

- وَاحْلَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır...⁷

- وَيَلُ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

Eksik ölçüp tartanların vay haline! (1) Onlar, insanlardan ölçerek bir şey aldıklarında tam ölçerler. (2) Kendileri başkalarına vermek için ölçüp tarttıklarında ise haksızlık ederler (eksiltirler). (3) Onlar, o büyük gün için -insanların âlemlerin rabbinin huzuruna çıkacakları gün için- diriltileceklerini akıllarına getirmiyorlar mı? (4-6)⁸

⁴ Bakara Suresi – 168

⁵ Nisâ Suresi – 29

⁶ Mâide Suresi – 87

⁷ Bakara Suresi – 275

⁸ Mutaffifîn Suresi – 1-6

- وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

Allah'ın sana verdiğinden âhiret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez.”⁹

- فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasip arayın. Allah'ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz.¹⁰

5. Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

- عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْمُصَلَّى، فَرَأَى النَّاسَ يَتَبَايَعُونَ فَقَالَ: “يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ” فَاسْتَجَابُوا لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَرَفَعُوا أَعْنَاقَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ إِلَيْهِ، فَقَالَ: “إِنَّ التُّجَّارَ يُبْعَثُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا، إِلَّا مَنْ اتَّقَى اللَّهَ وَبَرَّ وَصَدَّقَ.”

İsmâil b. Ubeyd b. Rifâa'nın, babası aracılığıyla dedesinden naklettiğine göre, dedesi (Rifâa b. Râfi") Hz. Peygamber (sav) ile namazgâha gitmişti. Hz. Peygamber insanların alışveriş yaptıklarını gördü ve “Ey tüccar topluluğu!” diye seslendi. Onlar da Resûlullah'a karşılık verdiler. Başlarını kaldırıp gözlerini ona çevirdiler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: “Allah'tan sakınan, iyilik yapan ve dürüst davrananlar hâric, tüccarlar kıyamet günü günahkârlar olarak diriltileceklerdir.”¹¹

- عَنْ الْمِقْدَامِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ.”

Mikdâm'dan (ra) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Kesinlikle hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd (as) da kendi elinin emeğini yiordu.”¹²

⁹ Kasas Suresi – 76

¹⁰ Cuma Suresi – 9

¹¹ Tirmizî, Büyû", 4

¹² Buhârî, Büyû", 15

- عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: "لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ، فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةِ الْحَطَبِ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا، فَيَكُفَّ اللَّهُ بِهَا وَجْهَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ."

Zübeyr b. Avvâm'dan (ra) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin urganını alıp (dağa gitmesi), sırtında bir bağ odun getirip satması ve böylece Allah'ın onun itibarını koruması, bir şey verip vermeyecekleri belli olmayan kimselerden dilenmesinden daha hayırlıdır."¹³

- عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: "الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَفْتَرِقَا، فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَّتِ الْبَرَكَةُ مِنْ بَيْعِهِمَا."

Hakîm b. Hizâm'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkları sürece (alışverişini kabul edip etmeme konusunda) serbesttirler. Eğer dürüst davranırlar ve (malın kusurunu) açıkça söylerlerse, alışverişleri bereketlenir. Fakat kusuru gizler ve yalan söylerlerse, (yaptıkları) alışverişin bereketi gider."¹⁴

- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةٍ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَقَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ «مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ». قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَى يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ عَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي».

Ebû Hüreyre'nin anlattığına göre Sevgili Peygamberimiz bir gün çarşıda dolaşırken bir ekin yığınının yanına gelmişti. Elini kontrol amacıyla ekin yığınının içine daldırınca parmakları ıslanmıştı. Bunun üzerine, sahibine hitaben, "Bu ne?" diye sormuş, o da "Malım yağmurda ıslandı ey Allah'ın Elçisi!" diyerek durumu izah etmeye çalışmıştı. Ancak Rahmet Peygamberi bu izahı yeterli bulmayarak, "Madem öyle, ıslak kısmını insanlar görsün diye yığının üstüne koysaydın ya!" diye uyardıktan sonra, "(İnsanları) aldatan benden değildir." buyurarak tepkisini ifade etmişti.

6. Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

- DİA "Ahlâk", "Ticaret", Maddesi
- Hadislerle İslam, "Ticaret Ahlâkı: Alırken de Satarken de Dürüst Olmak" – Cilt 5 Sayfa 21
- Hadislerle İslam, "Alışverişte Ölçü: Dürüst Olmak" – Cilt 5 Sayfa 67
- Hadislerle İslam, "Alışveriş Âdâbı: Aldatmadan Dürüstçe" – Cilt 5 Sayfa 105
- Hadislerle İslam, "Faiz/Ribâ: Allah Alışverişini Helâl, Ribayı Haram Kıldı" – Cilt 5 Sayfa 167

¹³ Buhârî, Zekât, 50

¹⁴ Ebû Dâvûd, Büyû", 51

- Dr. Muhlis Akar, **İş ve Ticaret Ahlakı**, Ankara: DİB Yayınları.
E-Kitap: https://yayin.diyaret.gov.tr/File/Download?path=3460_1.pdf&id=3460
- Halil Kılıç, **Ticarette De “Emrolunduğın Gibi Dosdoğru Ol!”**, Diyanet Aylık Dergi Şubat 2022
E-Makale:
<https://yayin.diyaret.gov.tr/Category/GetArticles?id=4790+&categoryId=142>